

Recensie

HANS JOAS

Hans Joas, *De macht van het heilige*, vertaald door Huub Stegeman. Rotterdam, Lemniscaat, 2018, 426 p., ISBN 9789047710905, €34.95

Het belang van het werk van Joas, als Duits socioloog verbonden aan de universiteit van Chicago, zit hem in de nuancering van het secularisatieparadigma. Doorgaans valt dit paradigma grofweg samen met de these dat de impact en relevantie van religie lineair afneemt ten voordele van wetenschappelijke rationaliteit. Deze these werd vervolgens opgewaardeerd tot een ideologisch geladen geschiedbegrip dat politiek zwaar wordt verzilverd in voornamelijk liberale middens. De bijhorende retoriek blijkt echter totaal gespeend van enig inzicht in de filosofische en sociologische, laat staan theologische problematiek van de secularisatie. Het intellectuele ongemak bij voornoemd paradigma resulteerde intussen in onderzoek naar het postseculiere en sporen van desecularisatie.

Joas debuteerde in het socio-politologische zog van denkers als Jürgen Habermas. Stilaan kwam het ‘religieuze’ als thema explicieter aan bod in zijn werk. De communicatieve ruimte, een vondst van de Frankfurter Schule, is voor Joas de plaats waar een democratie inspiratie kan putten uit idealen die niet tot gewelddadige ideologieën kunnen perverteren. Die idealen zijn weliswaar subjectief doordat ze in het geëngageerde individu tot formulering komen, maar hebben ook een objectieve dimensie doordat ze aan een universaliteit raken. Dat ‘raken’ wordt pas mogelijk wanneer de mens zichzelf transcendeert. Dan komt die niet in een leegte, maar in een moreel fluïdum terecht. De idealen verschijnen daar niet als geconstrueerd, maar eerder als teruggevonden mogelijkheid van een andere realiteit. Aldus verstaat Joas ze als ‘heilig’. Het is evenwel niet zo dat Joas hier een hoge metafysische vlucht neemt. Zijn denken blijft zich, dankzij antecedenten als de Duitse sociale filosofie en bijvoorbeeld William James, uitdrukkelijk binnen de ervaringswereld bewegen.

Deze sacraliteit is niet gedateerd en weersprekt eigenlijk de harde secularisatiethese. Secularisatie betekent geen afname, maar verandering van religie. Het gaat immers nog steeds om een geloof, een hoop – die zelfs niet per se religieus moet worden genoemd. Voor Joas geldt het mensenrechtenvertoog als zo’n heilig moreel ideaal. In die zin toont Joas zich een voorbeeldige leerling van de moderniteit: de moraal valideert de religie. Aangezien moraal en rationaliteit elkaar niet tegenspreken, is de rationalisering van het heilige een moderne optie en geen teken van ontheiliging, zoals secularisatie al te dikwijls fout wordt begrepen volgens Joas.

Het boek kent een stevige onderbouw. De eerste hoofdstukken bieden een

filosofische (Hume), psychologische (James versus Schleiermacher) en sociologische/ antropologische (Durkheim) aanzet tot een religiewetenschap. In het vierde hoofdstuk komen die aanzetten samen in het werk van Troeltsch en Weber. Dan volgt een indringende beschouwing over Jaspers' assentijd en het belang daarvan voor de religiewetenschap. Voor de auteur gaat het om een gebeuren richting onder meer transcendentie en kritiek, twee noties die samenkomen in reflexieve sacraliteit. Het daaropvolgende hoofdstuk gaat grondig en strijdlustig in tegen de tendens om bepaalde procesbegrippen – zoals secularisatie, onttovering, enzovoort – op te werken tot historische maten die buiten de oevers van de actualiteit vloeien. Waar de sociologie onttovering constateert, nemen de historici dat over als naam voor dé geschiedenis. Dat wordt gevaarlijk wanneer zo de indruk wordt gewekt dat de geschiedenis eigenlijk een proces is van uitzuivering, van stelselmatige afbraak van religie. Vandaar het belang, nogmaals, dat Joas hecht aan de assentijd. Tijdens dat millennium voor Christus' geboorte vindt juist een versterking van religie plaats, in de zin van: meer rationaliteit, hogere theologische coherentie, echte transcendentie, morele universaliteit, allemaal factoren die vandaag zeker niet hebben afgedaan. Daar liggen ook de wortels van de idee van de zelfoverstijging van de mens, wat volgens Joas sedertdien altijd heel actueel is gebleven. Hier vindt immers de ontmoeting plaats tussen enerzijds een buitengewone ervaring, zoals iedereen dat wel ooit eens meemaakt, als 'heilige' prikkel en anderzijds de ervaring van een ideaal dat zich presenteert als vanuit een 'andere' wereld, als 'heilige' inspiratie.

Fernando Suárez Müller (Universiteit voor Humanistiek, Utrecht) verzorgde een degelijke inleiding.

Erik MEGANCK (Antwerpen)